

ՓՈԽՆՁ

ԹԻԻ 1248

ՉՈՐԵՔԵԱԲԹԻ

1878 ՓԵՏՐՎԱՐ 1

ԱԶԳԱՅԻՆ

Անցեալ հինգշաբթի օրէն յետոյ, յորում գլխաւոր նախարար Ահմէտ վէֆիգ փաշա մեր Ս. Պատրիարք Հայրը պատուեց իւր փոխադարձ այցելութեամբը, և Նորին Սրբազնութեան մատուցած յիշատակագրին վրայ խոստումներ քաւ, - նոր տեղեկութիւն մը չկայ Սա' միայն ի վերջոյ լսուած է, որ Ահմէտ վէֆիգ փաշա բարեհաճեր է այն օրը պատուիրել Ս. Պատրիարք Հօր՝ Պատրիարքարանի կողմանէ ալ մէկը դռնել ոստիկանութեան գաղտնի գործակալաց հետ, պէտք եղած տեղերը խուզարկելով չէր քէսաց գողցած ու պահած քրիստոնեայ տղայքն ետ առնելու համար, և միանգամայն մեր ազգայինք ալ ազատ ըլլան՝ այնպիսիներ տեսած տեսնին՝ առնուլ չէր քէսաց ձեռքէն, ի հարկին դիմելով ոստիկանութեան օգնութեան ալ: Ըստ այսմ, ոսկերչաց շուկային մէջ այս շաբթու մեր ազգայինք գողցուած պուլլար աղջիկ մը յաջողեր են կորզել չէր քէսաց ձեռքէն, և Յուսաց Պատրիարքարանը զրկել:

Ազգային ժողովն այս ուրբաթ աւուր համար ալ հրաւիրուած չէ, թէպէտ լրսած էինք, որ Ս. Պատրիարք Հայրը որոշեր է հրաւիրել և Բ. Դրան մատուցած վերջին գիրն հաղորդել: Անցեալ ուրբաթ օր ֆաղաքական ժողովին տեղեկութիւն տուեր անցեր է: Մեք հիմա ազգային ժողովոյ անյապաղ գումարաւմ կարևոր կհամարիմք, մանաւանդ Պատրիարքարանի ներկայ տարտամ՝ տխուր ու ամայի վիճակին վերջ տալու համար: Ս. Պատրիարք Հայրը դեռ նստած է տանը մէջ. ժողովները շատ անգամ առանց նախագահի կգումարին. աստանդական կյաժին, երբեմն Նորին Սրբազնութեան տունը, երբեմն Պատրիարքարանի մէջ նիստ կընեն, և որոշումներ անգործադրելի կմնան, կամ գործադրութիւնը կյապաղէ: Այս վիճակը փասակար է, և բարեկարգութիւն պէտք է առանց դեռ ևս ժամանակ անցունելու:

Գատըգիւղի քարոզիչ Սրուանձտեանց արժանապատիւ Տ. Գարեգին Ծ. վարդապետ՝ կիրակէ օրը Սէլիմիէի զօրանոցն երթալով արցելեց հոն գտնուող ռուսահայ գերեաց, և միթարեց հոգեւորապէս: Սոքա մեծ փափաք յայտներ են եկելոցի երթալու համար, և առաջարկութեամբ Նորին արժանապատուութեան՝ զինուորական պաշտօնատուէն հրաման խնդրուեր է: Մէկ քանին առուտուրի համար ռուսական բանակը գտնուեր են. իսկ մնացորդն կամաւոր զինուոր են, մեծագոյն մասն՝ Ղարապաղի մեր քաջարի ազգայիններէն ըլլալով:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հելլենական զօրաց իրենց տեղերը քաշուելը ստուգուեցաւ: Հելլենաց կառավարութիւնը զօրաց յետագարձն հրամայեր է՝ կառավարութեանց կողմանէ՝ հաստատուն խոստում առնելով, թէ մօտեքս գումարելի եւրոպական դեսպանախորհրդին մէջ հելլենաց խնդիրն ալ ուշադրութեան առնուելով՝ գոհացուցիչ կարգադրութիւններ պիտի ըլլան: Այսպէս Յունաստան ալ այժմ ամենայն անհամբերութեամբ կսպասէ դեսպանախորհրդին գումարման, կամ լաւ ևս է ըսել՝ իրեն համար հանուելիք պատառին: Գլխաւոր նախարար Ահմէտ վէֆիգ փաշա ալ երկուշաբթի օրը օսմանեան խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ հելլենաց դէմ պատրաստուած 30 վաշտ օսմանեան զօրաց մէկ քանին տարօրինակ փութով հասան, թէ՛ հելլենական զօրքն ու տսպատակք բոլորովին քաշուեցան, և առ այժմ օսմանեան հողին վրայ և ո'չ մէկ հելլենացի չգտնուիր, և թէ՛ ի վերջոյ այս խնդրոյն վրայ ըլլալիք կարգադրութեանց վրայ ալ տեղեկութիւն պիտի հաղորդէ խորհրդարանին:

Մինչդեռ այս կերպարանքը կառնուր հելլենական խնդիրը, ուրիշ խնդիր մը յանկարծ ծայր տուաւ. այն է՝ անգղիական նաւատորմիչն վեց զրահաւորաց յանկարծ Պօլիս մտնելու շարժումն: Մինչև իսկ մայրաքաղաքիս թաղերը պահանորդաց միջոցաւ ծանուցուեցաւ երկուշաբթի առաւօտ ժողովրդեան որ չլախնան՝ եթէ թնդանթի ձայն առնուն, որովհետեւ նաւատորմիչ պիտի դայ: Այսու ամենայնիւ մինչև ցարդ ո'չ մէկ օտար պատերազմիկ նաւ երեցած չէ մայրաքաղաքիս ծոցը: Արդարև անգղիական զրահաւորներ Պօլիս մտցունել ուղուեր է, Լոնտոնի և Փարիզի մէջ լսուելով թէ Պօլիս խառնակութիւնք տեղի ունեցած են. սակայն սըլալ տեղեկութիւն տրուեր է. յիշէի մէջ սոսկալի անցք մը անցեր է. տեղւոյն Մետրապօլիտին դրածին նայելով՝ կըսէ Պարտի Պոսթոր, չէր քէսք այրի մը մէջ ապաստանեալ 800 հոգի՝ ողջակիզեր են: Ասոր վրայ, անգղիական դեսպան Պ. Լայարտ Բ. Դրան ծանուցեր է թէ Անգղիա որոշած է իւր նաւատորմիչը Տարտանէլի նեղուցէն ներս մտնանել. Բ. Դուռը մերժեր է. դեսպանը յարեր է թէ բռնութեամբ պիտի մտնէ. Բ. Դուռը աւելցուցեր է թէ ինքն ալ պիտի հարկադրի դիմադրաւել. իսկ Անգղիա վերջապէս գրեր է նաւատորմիչն հրամանատարին, որ ի Պէշիքա մնայ: Նէօլօղօս մինչև իսկ կգրէ, թէ շաբաթ օրը Բ. Դրան հետ անգղիական դեսպանին բանակցութենէն քանի մը ժամ յետոյ անգղիական վեց զրահաւորք Տարտանէլի առջև դաւաճուած ըստ սովորութեան 21 թնդանթի բարեւեր են բերդք. բայց բերդին կողմանէ փոխադարձաբար թնդանթ չէ արձակուեր. ասոր վրայ նաւատորմիչն հրամանատարը ծանուցեր է բերդապահին, թէ ներս պիտի մտնէ. իսկ բերդապահն պատասխաներ է որ ինքն այդ մասին Բ. Դրենն որևէ հրահանգ ընդունած չըլլալով՝ պիտի հարկադրի կատարելու զինուորական պատաւորութիւնը, եթէ անցնիլ պնդէ: Իսկ գլխաւոր նախարար Ահմէտ վէֆիգ փաշա երկուշաբթի օրը խորհրդարանին մէջ այս խնդրոյն վրայ ալ խօսելով ըսեր է. թէ՛ « Պօլիս գալու համար նեղուցէն անցնիլ ուղող անգղիական նաւաւ տորմիչն գալուն պէտք չըլլալով, շատ մը բանակցութենէ յետոյ, առայժմ « ետ ձգուեցաւ »: Անգղիական նաւատորմիչն նեղուցէն ներս մտնելու զրոյցին հետ միանգամայն լսուեցաւ, թէ 150 հազար աւստրիական զօրք Սերվիա մտած են. բայց բոլորովին անհիմն ելաւ. և կհաստատեն այլ և այլ կողմերէ, թէ Աւստրիա և Անգղիա եթէ երբեք համաձայնութիւն մը ունին մէջերին, չէ թէ ուրիշ բանի այլ դեսպանախորհրդի մը գումարման համար է, և թէ՛ հաճութիւն տուած է Ռուսիա ալ, և առայժմ դժուարութիւն մնացած չէ: Դեսպանախորհրդիք ի Վիեննա պիտի գումարի, և կառավարութեանց կողմանէ պատգամաւորներ կնշանակուին: Այսու ամենայնիւ, միւս կողմանէ ալ երէկ Սաֆիէթ փաշա Համաճեան Սարգիս էֆենտի և այլոց հետ Էտիրնէ ուղևորեցան, ինչպիսիք վ զօրավարի հետ հաշտութեան բանակցութեան համար, ուր արդէն հասած է յիշեալ զօրավարն իւր վաղեմի պարագայիւք, և Նիքօլա արշիդքսին որդին ալ եկած է ի Սիլիվրի, և նոյն ինքն Նիքօլա արշիդքսն ալ պիտի գայ հոն իբրև ի բանակակերոն:

Հարկ կը համարիմք վերստին անգղիական նաւատորմիչ խնդրոյն դառնալ: Նաւատորմիչն ներս մտնել ուղեւուն երկու պատճառ կը դնէ Պասիէթ այսօր: Առաջին՝ Լոնտոնի հեռագրուած ըլլալով թէ Ռուսք գրաւեր են Չաթալճայի ամրութեանց ինչ ինչ գիծերն և պատերազմական գործեաց մէկ մասն, այնպէս կարծուեր է թէ Ռուսք գրաւած են զՊօլիս: Երկրորդ՝ հեռագիրք, ինչպէս նաև յիշեալ հեռագիրն՝ ներկայ պարագայից պատճառաւ ուշ հասնելուն վրայ, Անգղիոյ կառավարութիւնը հրամայեր է նաւատորմիչն նեղուցն անցնիլ սակայն մայրաքաղաքիս գերմանական դեսպանը ի մանալուն պէս ծանուցեր է Բ. Դրան

Թէ երբ անգղիական նաւատորմին մըտնէ, ռուսք ալ անմիջապէս Պոլիս պիտի մտնեն։ Ասոր վրայ, Բ. Դուռն ալ ետ առեր է նաւատորմին մտնելուն համար տուած հրամանը, ծանուցանելով թէ ինքը չպիտի դիմադրէ այլ միայն պիտի բողոքէ, եթէ բռնութեամբ ներս մտնել ուզէ նաւատորմինը։ Հետեւեալ անգղիական զեւսականը նոր հրահանգ ուղեր է իւր կառավարութեանէն, որ՝ մինչև երէկ երեկոյ հասած չէր։ Վերջապէս տարակոյս մնացած չէ, թէ երբ անգղիական նաւատորմինը նեղուցն անցնի, ռուսք ալ Պոլիս պիտի մտնեն, և աւել տրիանցիք ալ ի Բուսանիա։ Ասոր համար է, որ ռուսք այս քանի մ'աւելոր մէջ կմերձենան դէպ ի մեղ։

Գասթամուռնի կուսակալ կարգեցաւ՝ ճանիկի նախկին կառավարի թէվֆիդ փաշա։

— Երզնկայի կառավարի անուանեցաւ՝ Գասթամուռնի նախորդ կառավարի թօսուն փաշա։

— Գատրի փաշա՝ որ քանի մ'օր յառաջ Սեբաստիոյ կուսակալ կարգեցաւ, դեռ պաշտօնատեղին չուղեւորած՝ Պաղտատի կուսակալ անուանեցաւ։

— Ռուսական զեւսականաւոր գլխաւոր թարգման Պ. Օնու այսօր մայրաքաղաք կսպասուի, արտաքոյ կարգի կարեւոր պաշտօնով մը։

— Գլխաւոր նախարարն առջի օրը ուղեր է խորհրդարանին հաղորդել հաշտութեան նախնական պայմանաց վերաբերեալ գրերը՝ երեսփոխաններէն կարգեալ յանձնաժողովոյ մը միջոցաւ։ Սակայն խորհրդարանը դիտողութիւն քեր է, թէ կրնայ ետ մնալ այդ գրութեանց ընթերցումը՝ եթէ դեռ եւս հրատարակութեան յարմար ժամանակն հասած չէ։ ասոր վրայ ետ ձգուեր է։ Նորին վսեմութեան տուած ծանօթութիւններէն կհետեւի, կըսէ վաղըթ այս առաւօտ, թէ պայմաններն գումարելի դեպքանաժողովոյ միջոցաւ բաւական պիտի չափաւորին՝ օսմանեան պետութեան իրաւանց ու շահուց համաձայն։

— «Պէնիքայի և Սեւ ծովու նեղուցին մէջտեղը նաւատորմին մը կորսուած է։ զայս գտնողը մեծ վարձուց պիտի արժանանայ»։ — Գաղղիարէն լեղուաւ, խոշոր գրերով և տպեալ ըլլալով՝ այսպիսի յայտարարութիւն մը տեսնուեր է այս օրերս Պէյ-օղլու անգղիական զեւսականատան դրան ու պատերուն վրայ և անգղիացի գտնուած տեղեր։ Ոստիկանութիւնը իսկոյն գաղղիական զեւսականատան ծանուցեր է։ Բայց նա կարեւորութիւն չէ տուեր և իբրեւ զուարճալիք մը նկատու է։ Գուրիէ տ'Օրիան լրագիրն դիտողութիւն քած է, թէ անգղիական նաւատորմին այնչափ ծաղու նիւթ ըլլալու բաներէն չէ։

— Ութը գաղաղ՝ սպայի մը հետ Բիւլչիւք-Չէքմէճէի կամուրջն անցնելով Գայմաքամին հետ տեսնուեր, մեծ պատուով ընդունուեր, և դարձեր գացեր են։

— Ինչպէս արդէն գրած էինք՝ Բուսանիայի երկաթուղին բանիլ սկսաւ, ռուսաց գրաւած մասերը ռուսական պաշտօնակալաց ներքեւ ըլլալով։ Պոլիս գտնը-

ուող գաղթականներէն ուղղուերը պիտի փոխադրուին մինչև առաջիկայ հինգշաբթի, ռուսաց կողմանէ պէտք եղած օգնութիւնն ըլլալով։ և այնուհետև հասարակ ճամբորդ։

— Իկնութիւլ զօրավարն Աղեկսանդր կայսեր կողմանէ ինքնագիր նամակ մը յանձնու է Բուսանիոյ իշխանին։

— Արտաքոյ կարգի գեւապանութեամբ Աֆղանիստան գացող Ահմէտ Խուլուսի էֆէնտի՝ երէկ մայրաքաղաքս դարձաւ, և ուղղակի Բ. Դուռն երթալով գլխաւոր նախարարին հետ տեսնուեցաւ։

— Ոստիկանութեան գործակալներէն Բեաղլիմ պէյ Ատանա կուղեւորի, նոյն վիճակին մէջ բնակեցուցնելիք չէրքէզնեւուն պէտք եղած դիւրութիւնը տալու համար։

— Իտարէի-մախսուսէ շոգենաւուց մէջ գտնուող օտարազգի նաւապետաց տեղ օսմանցի նաւապետներ դնել որոշուեր է։

— Ռուսք, զինադարէն յառաջ իրենց գրաւած 200 շոքեկաւքերով և 8 կառավարներով ամեն օր էտիրէնէն զօրք կփոխադրեն դէպ ի այս կողմ, զինադարի որոշեալ գիծը։

— Կըսուի, թէ Ռուսք Մարմարայի եղերը տեղ տեղ թօրփելներ դրած են։

— Պալքաններու հարաւային կողմը գտնուող ռուսական զօրութիւնը 125 հազար հոգիէ կըաղկանայ։

— Սեւ ծովու ռուսական եղերաց պաշարումն վերցուած ըլլալով, առջի օրը մայրաքաղաքէս 20-30 նաւ Օտէսա ուղեւորեր են՝ սոյն թոյլտուութեան օգուտ քաղելու համար։

— Մայրաքաղաքէս Օտէսա ներքնածովեան հեռագրի հաղորդակցութիւնն ալ կսկսի այսօր կամ վաղը, պէտք եղած նորոգութիւնն աւարտելով։ Անգղիական զեւսական ալ իրեն յատուկ շոգենաւն յատկացուցեր է այս նորոգութեան համար։

— Օսմանեան խորհրդարանը շաբաթօրը որոշու է բացատրութիւն պահանջել ներկայ նախարարութեանէն՝ իրենց կաղմութեան եղանակին համար, որ հիմնական կանոնաց 27, 28, 29 և 116-րդ յօդուածոց անհամաձայն կտեսնուի։

Նոյն օրը որոշուեր է նաեւ զինուորական գործոց նախարար Բեռք փաշան հրաւիրել վաղուեան համար, իւր վերջին պատերազմական գործոց վրայ ինչ ինչ հարցմանց բացատրութիւններն լսելու, որոնք իրեն հաղորդուած են արդէն։

Գարձեալ նոյն օրը Սեբաստիոյ երեսփոխաններէն փափաղեան մեծապատիւ Գէորգ էֆէնտի չէքքէսաց անկարգութեանց վրայ խօսեր, և մասնաւորապէս յիշեր է Սամուռնի մէջ վերջին օրերս Ասլանօֆ անուն չէքքէսի մը գործած գաղանակն ոճրագործութիւնը, զոր հրատարակած էինք մեր շաբաթ աւելոր թերթովը։ և խորհրդարանը որոշու է Բ. Դուռն հաղորդել ի պարտաւարտաւոր տընօրինութիւն։

— Օգոստոսփառ Սուլթանը 500 հազար զուռ նուիրեր է՝ ի նպաստ գաղթականաց, օսմանեան խորհրդարանին կողմանէ կարգեալ հանգանակութեան մաս-

նաժողովոյն միջոցաւ՝ որոյ նախագահն է Նորին վեհափառութիւնը։

— Սթանպուլ անուն լրագիրն՝ որդադարած էր Բ. Դուռն հրամանաւ, ներում ստանալով՝ սկսաւ հրատարակիլ։

— Կամուրջն սկսաւ ընդունիլ իտարէի Մախսուսէի շոգենաւուց տոմսերը, մինչև որ երևն իրեն յատուկ տոմսերը։

— Եթմէնի Շէյխերէն խումբ մը՝ ուրոնք Եանեա քաղաքէն, իրենց հայրենիքը դառնալու աղաւթութիւն ստացան այս անգամ։

— Մօտերս ի նպաստ գաղթականաց նուագահանդէս մը պիտի տրուի, ընդունօրինութեամբ օսմանեան երեսփոխան Գաղաղեան Յակոբ էֆէնտի և այլոց։

— Ռուսաստան գտնուող օսմանեան գերիք՝ 170 հազար, և գրաւեալ թընդանօթք՝ 2000 են եղեր։

— Գարատաղի իշխանը Պարի նաւահանգիստը գրաւած ատենը՝ տեղւոյն գայմաքամը կանչելով աղաչու է անոր, որ Շքոտրա երթալու ժամանակ Տօլիւնօ հանդիպելով խրատ տայ ժողովրդը։ Դեան՝ ի զուր չգիմադրել։ Եթէ՝ ըսեր է, ժողովուրդը կռուի մասնակցի՝ չեմ կրնար պահպանել տուններն ու շուկայները։ Գայմաքամն ալ Տօլիւնօ հասած ատենը՝ տեղւոյն ժողովին հաղորդու է իշխանին ըսածը։ Բայց ժողովն զանի ընդ հսկողութեամբ Շքոտրա զրկու է, ըսելով թէ «Դու Պարի բերդը վատուածեամբ վաճառեցիր Գարատաղի»։ Ի վերջոյ երբ գարատաղիք գրաւու են զՏօլիւնօ, շուկան ալ մոխիր դարձուցեր են։

— Հռոմայ Պապին վախճանման լուրն առինք՝ մեր նախորդ թերթն հրատարակելէն յետոյ։ Դեռ մանրամասն տեղեկութիւն չկայ յուղարկաւորութեան հանդիսին, և յաջորդին ընտրութեան վրայ։ Օգոստ. Սուլթանը ցաւակցութիւն յայտնեց մայրաքաղաքիս պապական կղերին գլխաւորներուն։

Մեծ. Տէրոյէնց էֆէնտի յօդուածին մնացորդը։

«Մենք ներկայիս պիտի տեսնեմք թէ հաւատալեաց վրայ ինչ ըսեր է. իսկ մնացածները հոգ ընելու բաներ չեն»։

«Խօսքերնուս սկսելէն առաջ՝ կարեւոր է զայն լսել, որ չք գիտեմք՝ Մահմաթ թէ անոր քննադատը՝ Բրիտոնէականին մէջէն քննութեան առած խօսքերնուն միայն հարցումը կը դնեն, այն ալ առանց տեղը նշանակելու։ Իսկ վրայ բերուած քննական խօսքը այն հարցմանը տրուած պատասխանոյն կը վերաբերի, զոր Մահմաթ կարգացողը չը կրնար ստուգել, Բրիտոնէականէն է թէ Մահմաթն կամ անոր քննաքանէն։ Այսպիսիներուն մէջ նշանաւոր է սա՝ հարցումը. «Երբք անձանց մէջն ո՞րն է մեծը կամ զօրաւորը»։ Անանկ հարցում մ'է այս՝ որ ընթերցողին հետաքրքրութիւնը կը չարժէ և պատասխանը հասկնալ կուզէ. և որովհետեւ քննիչին պախարակելի դատած հարցումներուն մէկն է՝ խիստ դիւրին է ընթերցողին մէկ մոլորական պատասխան մը երեւակայել և կարծել թէ անոր նման բան մը գրուած ըլլայ Բրիտոնէականին մէջ. և այս տեսակ վարպետութիւնը՝

որուն աւելի կը վայելէ խարդախութիւն ըսել, հին է. հակառակորդին չըսածն ըսած ենթադրել՝ որ պատարակելու տեղի ունենայ: Անշառ քննիչի մը պէտք է քննութեան առած խօսքը լման և բառառ Բառ հաւատարմութեամբ օրինակել և քննութիւնն անոր վրայ ընել. ընթերցողին ալ պարտքն է նոյն քննեալ հատուածը բուն տեղէն ոտուգել: Մեր քննելիքները իբրև ընդհանուր եկեղեցւոյ աւանդութեան, որով և քրիստոնէութեան հակառակները հոս կը դնեմք իրենց համառօտ պատասխանովը:

Ա. Գննադատը կըսէ. «Իրաւունք կը համարվիք քննադատին հետ հերքել «Գեր. Նարայէի այն գրածը թէ Գրիս. «տոս առաքելոց և նոցա յաջորդաց» «այսինքն եպիսկոպոսաց յանձնեց» որ «հովուեն զեկեղեցին»: Այս գրողը թէ որ եկեղեցական է նէ՝ իր կոխած ոտը իր ձեռքովը կը կտրէ, որով ինքը վարկիւնայ, Ձինքը եկեղեցականութեան կարգը բարձրացնողը թէ որ եպիսկոպոս չէր նէ՝ ինքն ալ եկեղեցական չէ և ստորագրութիւնը սուտ կըլլայ, վասն զի Նիկիոյ սուրբ և տիեզերական ժողովը՝ կոդութեան անուն քահանայի մը ձեռնադրած քահանայները անվաւեր հրատարակեց: Իսկ եպիսկոպոսաց եկեղեցւոյ մէջ ունեցած իրաւաբանութիւնը առաքելները սորվեցուցին: Ս. Պողոս առաքելալը եպիսկոպոսութեան ցանկացողներուն համար կըսէ որ առաջ իրենց զաւակացը աղէկ խնամք տարած և կըթած ըլլան. վասնզի կըսէ. «Իր տանը վերակացու ըլլալ չըզիտող մարդ մը՝ Աստուծոյ եկեղեցւոյն ինչպէս խնամակալ պիտի ըլլայ»: (Ա. Տիմոթ. Գ. 5): Ըսել է որ եպիսկոպոսը ժողովրդեան վրայ իրաւասութիւն պիտի ունենայ. ինչպէս հայր մը իւր տղոցը վրայ: Ասոր նման խրատ մը կուտայ եպիսկոպոսներուն համար. «Վերակացու լինել հաւատարիմ բանին վարդապետութեան, զի կարող իցէ և մխիթարել ողջմտութեամբ վարդապետութեանն, և զհակառակորդսն կշտամբել» (Տիմոթ. Ա. 9): Գննադատն իսկ եպիսկոպոսներուն իրարու յաջորդ ըսուելուն պապական հնարք ըսելէն կը խորշի, և կարծեմք թէ բառն իրեն անախորժ եկած է: Վասն զի հարկաւ ընդունելու է որ մէկ վիճակի մը եպիսկոպոս վախճանի նէ՝ անոր Գրիգորի ուրիշ մը, և յաջորդ ըսելն ալ ուրիշ նշանակութիւն չունի: Եւ ասիկայ իրմէ առաջ նստող եպիսկոպոսին բոլոր արտօնութիւնը և իրաւասութիւնը կուենայ: Մեր քննադատին՝ միայն այսքանն չէ եկեղեցականաց համար ըսածը. քահանայները և եպիսկոպոսները հաւասար իշխանութիւն ունին կարծելէն զատ, զոր սուտ ըլլալը ցուցնելու համար բաւական է միայն այն մտածելը՝ որ եպիսկոպոսն է զքահանայն ձեռնադրողը, և քահանայն չը կրնար մէկ ուրիշը՝ ո՛չ թէ միայն քահանայ, այլ և սարկաւագ և դպիր անգամ ձեռնադրել, եկեղեցականաց և աշխարհականաց մէջ ալ տարբերութիւն չը ճանչնար. և տեսնելով որ եկեղեցականի մը ձեռնադրութեան ատենը ժողովուրդէն վկայութիւն կուղուի անոր արժանաւորութեանը համար՝ կը կարծեն թէ ի-

րենք են զանոնք ընտրողները, երբ միայն անոնց վարուցը համար է վկայութիւնն: Իսկ քահանայք՝ իրենց ձեռնադրութեան առած են ժողովուրդը հովուելու իշխանութիւնը. և այս է սուրբ առաքելոց ալ ըսածը: Սուրբ Պողոս՝ Եփեսոսի քահանայները քովը կանչելով՝ տուած խրատներուն կարգը կըսէ. «Ձգող լացէք անձանց և ամենայն հօտիդ, յորում եդ զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս, հովուել զժողովուրդը և այլն» (Գործոց Ի. 28): Եւ սուրբ Պետրոս կըսէ. «Ձերիցունս՝ իբրև զերիցակից աղաչեմ, արածեցէ՛ք որ ի ձեզ հօսդ է Աստուծոյ» (Ա. Պետրոս Ե. 1-2): Իսկ ժողովրդեան տուած խրատներն այս է. «Ունկնդիր լերուք առաջնորդաց ձերոց և հպատակ կացէ՛ք նոցա. զի նոքա արքանին վասն ոգւոց ձերոց» (Եբր. ԺԳ. 17). և այս հոգեւոր առաջնորդաց համար ըսուած ըլլալուն կասկածի տեղի չը թողուր վերջին խօսքը: Եկեղեցականաց այսպէս խրատ չը կայ, որ աշխարհականաց հպատակին:

Մասին մէջ այս քննած խօսքերնուս տակն երկար ծանօթութիւն մը կայ՝ որուն մէջ Սահմանադրութեան հիմնական սկզբանց մէկ յօդուածը կը պարսաւէ՝ իբրև փաստակար: Վասն զի եկեղեցականաց արտօնութիւն տուած է՝ կրօնական ժողովոյ անդամներն իրենք ընտրելու իրենց մէջէն, և կուղէ որ աշխարհականք ընտրեն. նոյնպէս ուրիշ ընտրութեանց մասնակցելն ալ չուղեր: Ըսել է որ աղգին մէջէն եկեղեցականաց յարգը բոլորովին կտրելու կուղէ. ասով՝ այն ծանօթութեան հեղինակին ինչ ոգւոյ տէր ըլլալն ալ կը հասկցուի:

Բ. Եռապետներուն մէջ անհամաձայնութիւն կը տեսնենք Ս. Միւռնոնի վրայ: Մասնաւոր հարեանցի խօսքեր է: Գննադատը որ եկեղեցական ըլլալ կը ցուցնէ զինքը՝ Միւռնոնը լոկ իւղ չէ՝ ծաղիկներէ բաղադրուած է կըսէ. ուրիշ մը նոյն խօսքերուն կարգը կը մտնէ (որ եթէ Մասին խմբագիրն ըլլար նէ՝ ըսելիքը ծանօթութեան կարգը գնելու էր. — ով ըլլալը չենք կրնար գուշակել), Շնորհաւոյն վկայութեամբ կը հաստատէ թէ՝ իւղ կայ Միւռնոնին մէջ, բայց ձեթոյ իւղ չէ, չուշմայի իւղ (սառսառ էաւ) է. մէջը ծաղիկ անուն ալ չկայ կըսէ: Բայց կուղէ ձեթ ըլլայ, կուղէ չուշմայի իւղ, ծաղիկով խառն կամ առանց ծաղիկի, օրհնութիւնն է՝ որ ասոնց զօրութիւն կուտայ. մեռնի նիւթն ըստ տեղոյն կը փոխուի:

Գ. Մարդս ի չարն հակամէտ ըլլալը՝ տղայոց սորվեցունելուն տեղը, զոր Ս. Գրիգորը ամենուս ալ կը սորվեցունեն՝ «Միտք մարդկան ի խնամս չարին են արձանացեալ ի մանկութենէն» ըսելով (Ծընըդոց Ը. 21). առաքիլն կամ մոլի ըլլալն ալ մարդոց աղատութեանը կուտայ, առանց Աստուծային շնորհաց օգնութիւնը յիշելու, որով Ս. Գրիգոր հակառակ Պետրոսեան մալորութեանը մէջ կիյնայ, զոր Եփեսոսի Սուրբ ժողովը նշոված է:

Դ. Քրիստոսի համար «խաբբայ մը չէր ըսել»՝ անզգոյ խօսք է եղեր: Յիւրաւի անանկ էր՝ գաղղիներէնը աղղիս դպրոցած մէջ մտնելէն առաջ: Բայց հիմա որ գաղղիներէն գրող մէջ՝ համբալ

աշակերտը այսպիսի բան մը կարդայ նէ՝ հարկ չէ՞ գիտնալը թէ Քրիստոս խաբբայ չէր, և հակառակն ըսողը հայհոյիչ է:

Ե. Քրիստոսի համար «մարդկան մեղքը վրան առաւ մի» հարցունելն ալ կարեւորութիւն ունի՝ ողջամիտ բացատրութեան համար: Ս. Պետրոս առաքելալն ալ կըսէ. «Ձմեր մեղսն՝ իւրով մարմնով վերացոյց ի խաչափայտն» (Ա. Պետր. Բ. 24): Իւր մարմնով վերցուց նէ՝ իւր վերայ առած էր. պէտք է որ ի պէտս զարգացելոց Քրիստոնէական մը ասոր խմաստը հասկըցունէ:

Զ. Գոնէ Չատիկին հաղորդութիւն չառնողը՝ քրիստոնեայ չէ ըսելն անանկ կարծած կերևի, որ մէկը մէկ Չատիկի մը հաղորդութիւն չառնէ նէ՝ անիկայ մինչև միւս Չատիկի մկրտելու է՝ որ քրիստոնեայ ըլլայ: Գեր. Սրբաղանն ըսել կուղէ հարկաւ՝ որ քրիստոնէից հաղորդը ըլլալէն կամաւ ինքզինքը զրկած է: Այս խօսքը պարսաւող մարդը թէ որ եկեղեցական է նէ՝ ինչպէս կը յորդորէ ժողովուրդը Չատիկին անհաղորդ չը մնալու համար:

Է. Գեր. Սրբաղանն ըսած էր Քրիստոնէականին մէջ թէ Աւէ՛ Կրէ՛ստի ժամէն ենդները պատարագ տեսած չեն ըլլար՝ կարծեցեալ եկեղեցական քննադատը այս խօսքն ալ դատողութեան տակ ձգելու մասին Մասին հետ համաձայնելովը կը ցուցնէ որ՝ թէպէտ եկեղեցականի մը ստորագրութիւն գործ կածէ, բայց դադարէ ըսելն ինչ ըսել է, և ո՛ւր կսկսի և ո՛ւր կը վերջանայ՝ չը գիտեր. — Պատարագը՝ Տեառն մերոյ մարմնոյն փոխարկուած հացը և արեանք փոխարկուած գինին՝ աշխարհի քառութեան համար մատուցուած զոհն է: Աւէ՛ Կրէ՛ստի առաջ ասանկ փոխարկում չիկայ. ուստի պատարագի կամ զոհի նիւթ չկայ. և այն ատենն որ այս պատարագը կսկսի՝ ժողովուրդէն մէկն որ ժամէն ելնէ նէ՝ պատարագի նախապատրաստութենէն զատ ինչ տեսած կըլլայ, և այս նախապատրաստութիւնը ու բուն իսկ պատարագն իրարմէ տարբերել չը գիտցողն ինչպէս եկեղեցական կըլլայ՝ որ իր մատուցած սուրբ խորհրդոյն էական մասն ու անոր յարակից պարագաներն իրարմէ զատել չ'գիտնայ:

Ը. Գննադատ եկեղեցական կարծեցեալը մեղանշական գործոց մէջ ալ իրարմէ մեծ ու պղտիկ գտնուիլը չը ճանչնար զոր ամեն քրիստոնեայ կը ճանչնայ, և քննադատն ալ կուղէ՝ եկեղեցական ըլլայ, կուղէ՝ աշխարհական՝ ճանչնալու է զղղման խօսքերէն սովորած ըլլալով՝ որ ուրիշ մեղքերէն տարբեր մահացու մեղքեր կըլինէ, իրեն հիմն ունենալով Ս. Յովհաննէս առաքելոյն ըսածը. «Վմեն անիրաւութիւնք մեղք են. և են մեղք որ մահու չափ են» (Ա. Յովն. Ե. 17) ըսել է որ մեղք ալ կան որ մահու չափ չեն:

Թ. Խորհրդոց մէջ բաժանում դնելն անտեղի կը սեպէ քննադատը և կըսէ. «Քանի որ ամեն խորհուրդները շնորհաց նշաններ են և շնորհօք կը կատարուին՝ միթէ հակասական չ'են վերոգրեալ բաժանումները»։ այսինքն մկրտութեան

ՏՊԱԳԻ. Ս. Դ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Բիգա փրցողով մեծ քիչ 3